

DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2025-67-15>
УДК 140.8:[2-1+323.1]:929Франко(049.32)

Павло Єремєєв

кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна

Email: p.v.ermeev@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0300-2645>

РЕЛІГІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ БІОГРАФІСТИКИ

Рецензія на книгу: Медвідь М. Пророк чи єретик? Релігійний світогляд Івана Франка та його взаємини з духовенством. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2023. 424 с. (Серія «Бібліотека Дому Франка». Вип. 16)

У рецензії показано, що монографія Ігоря Медведя «Пророк чи єретик? Релігійний світогляд Івана Франка та його взаємини з духовенством» майстерно розкриває нові аспекти біографії Франка, інтелектуальної історії України другої половини

Як цитувати: Єремєєв П. Релігія та національна свідомість крізь призму біографістики (Рецензія на книгу: Медвідь М. Пророк чи єретик? Релігійний світогляд Івана Франка та його взаємини з духовенством. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2023. 424 с. Серія «Бібліотека Дому Франка». Вип. 16). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2025. Вип. 67. С. 296–306. DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2025-67-15>

How to cite: Yermieiev P. Religion and National Consciousness through the Prism of Biographical Studies (Book Review: Medvid' M. Prorok chy ieretyk? Relihijnyj svitohliad Ivana Franka ta joho vzaiemyny z dukhovenstvom. L'viv: Vydavnytstvo Ukrain'skoho katolyts'koho universytetu, 2023. 424 s. Serii «Biblioteka Domu Franka». Vyp. 16). *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series History*. 2025. No. 67. PP. 296–306. DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2025-67-15> (In Ukrainian)

© Єремєєв П., 2025

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

XIX — початку XX ст., історії УГКЦ та суміжних тем. Автор рецензії наголошує на доцільності подальших досліджень релігійності Франка із застосуванням контент-аналізу та методології Кембриджської школи інтелектуальної історії. Більш глибокого вивчення потребують погляди Франка на масонство, гностицизм і буддизм. Також розглянуто вплив прийнятої Ігорем Медведем конструктивістської теорії нації на зміст висновків монографії. Зазначається потреба чіткішої концептуалізації терміна «модерність», яким у книзі окреслюється контекст формування релігійного світогляду Івана Франка.

Ключові слова: Іван Франко, релігія, церква, Україна, нація, інтелектуальна історія, образи.

Питання про вплив процесів модернізації та націєтворення на релігійне життя соціуму спричинює активні дискусії серед істориків, соціологів та релігієзнавців (Relihiia i natsiia 2006; Kazanova 2019). При цьому ставлення до релігії з боку знакових постатей національних пантеонів нерідко стає предметом жорстоких ідеологічних протистоянь. Розвиток нових підходів у галузі біографістики та інтелектуальної історії дає змогу дослідити релігійні уявлення знакових постатей українського національного руху на значно глибшому рівні (Biography 2022). У цьому плані знаковою є поява монографії Ігоря Медведя «Пророк чи єретик? Релігійний світогляд Івана Франка та його взаємини з духовенством». Її автор — викладач Українського католицького університету, заступник директора з наукової роботи Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка. Книга стала результатом доопрацювання його кандидатської дисертації «Характер та еволюція релігійних поглядів Івана Франка: на прикладі ставлення до Греко-Католицької Церкви», що була захищена на засіданні спеціалізованої вченої ради Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та Інституту народознавства НАН України у 2017 р.

Монографія Ігоря Медведя вже отримала схвальні рецензії від спеціалістів (Chedoluma 2023; Marynovych 2023, Mel'nyk 2024). У 2024 р. її автор став лауреатом премії імені Івана Франка в галузі інформаційної діяльності, яка започаткована Державним комітетом

телебачення і радіомовлення України, перемігши в номінації «За кращу наукову роботу в інформаційній сфері» (Zastupnyk dyrektora z naukovoï roboty 2024).

Книга розпочинається передмовою професора Українського католицького університету Ярослава Грицака (с. 9–13). Варто зазначити, що сам Ярослав Грицак є автором фундаментальної праці «Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886)» (Hrytsak 2006), крім того, він виступав науковим керівником Ігоря Медведя під час написання останнім кандидатської дисертації. Професор Грицак у своїй передмові розмірковує щодо зв'язків модерності та секулярності в контексті суспільно-політичних та культурних змін у Галичині другої половини XIX — початку XX ст., пише про витіснення традиційної руської етнорелігійної ідентичності галицьких русинів модерною українською, акцентує увагу на ролі Івана Франка в цьому процесі. Вказуючи на наявність протилежних оцінок релігійності Івана Франка в історіографії, Ярослав Грицак характеризує дослідження Ігоря Медведя як зразкове.

Вступ до своєї книги Ігор Медвідь розпочинає з коротких рефлексій щодо євангельської фрази «Не має пошани пророк у вітчизні своїй» (Ів. 4:44), міркуючи в цьому контексті стосовно «передових ідей», ересі, «фарисейства» в релігії, інтимного зв'язку поета з Богом та можливості відкритості в царині віри (с. 16–17). Без сумніву, ці рефлексії мають досить особистий характер, що загалом відображає сучасні тенденції історичної науки. Позитивістський ідеал безсторонності нині визнається нездійсненним, від історика очікується не позірна незаангажованість, а усвідомлення своїх обмежень і готовність у них зізнаватися. Ярослав Грицак, коментуючи думку Нормана Девіса про необхідність визнання істориком власної суб'єктивності, дотепно зазначив, що добрі історики подібні до добрих християн тим, що визнають слабкість своєї природи. Саме щира рефлексія щодо впливу власних світоглядних настанов дає змогу зберегти чесність перед собою та перед читачем (Hrytsak 2010). При цьому, як буде показано далі, інтелектуальну біографію Івана Франка Ігор Медвідь досліджує з гідною всілякого наслідування інтелектуальною чесністю.

Переходячи до більш предметної розповіді про предмет дослідження, автор дає чітке визначення терміну «релігійний світогляд», характеризуючи його як «комплекс уявлень людини, що стосуються присутності або відсутності у всесвіті певного Абсолюту (який традиційно у християнстві називається Богом), Його ролі у творенні світу та взаємодії з ним, а також взаємодії носія цих уявлень з Абсолютом» (с. 17). Варто зазначити, що подібне визначення є достатньо дискусійним, адже є низка світоглядних систем і практик, які традиційно характеризуються як релігійні, проте не містять уявлень про Абсолют, подібний до християнського Бога. У релігієзнавстві існують десятки визначень терміна «релігія», ба більше, висловлюються сумніви щодо можливості й доцільності встановлення єдиної дефініції (Smith 1991; Asad 2001). Утім, в контексті тематики рецензованої монографії запропоноване Ігорем Медведєм визначення «релігійного світогляду» можна вважати цілком робочим, адже Іван Франко жив та діяв у соціумі, в якому саме монотеїстичні системи створювали ґрунт для релігійних чи антирелігійних ідей.

Ігор Медвідь вказує, що в історіографії питання про релігійність Івана Франка часто набувало ідеологічного виміру, зумовлюючи характеристики поета як атеїста чи як вірянина (с. 19–22). При цьому автор справедливо зазначає, що питання про релігійність будь-якої людини не слід зводити до дихотомії «віруючий – невіруючий», віра — це не стан, а процес, релігійність варто розглядати як певний спектр переконань і сумнівів, у якому людина може протягом життя хитатися (с. 24–25).

Еволюцію релігійного світогляду Івана Франка Ігор Медвідь розглядає на широкому тлі соціокультурних процесів у Галичині другої половини XIX — початку XX ст. (с. 29–65). Автор майстерно характеризує умови, в яких відбувалося формування релігійного світогляду майбутнього поета (с. 68–83). При цьому наявні в історіографії припущення щодо впливу тих чи тих досвідів молодого Франка на його релігійність аналізуються з необхідною обережністю у висновках. У цілому автор доводить, що для юного Франка віра в Бога була невід'ємною частиною його уявлень про світ (с. 78).

Цікавою є думка Ігоря Медведя про те, що приклад Івана Франка підтверджує тезу Ярослава Грицака щодо України як результату деконструкції «Святої Русі». Як зазначає історик, ранні твори поета оспівували «Святу Русь» (при цьому складно сказати, що він мав на увазі під цим розмитим поняттям), і відмова від цих залишків домодерної ідентичності була початком того творчого шляху, який, зрештою, поставив Івана Франка у пантеон українських національних поетів (с. 83).

З опорою на величезну кількість джерел Ігор Медвідь простежує відхід Івана Франка від християнських поглядів, що стався наприкінці 1870-х рр. (с. 84–105). Крізь призму поняття «вікової авторевізії» автор аналізує подальшу світоглядну трансформацію поета в 1890-х рр., завдяки якій Іван Франко поступово повертається до віри в Бога. При цьому, як зазначає Ігор Медвідь, ця віра не вписувалася в традиційні для того часу релігійні уявлення: вона поєднувалася з раціоналізмом у вивченні Біблії, збереженням елементів антиклерикалізму та певним агностицизмом (с. 106–128).

Заслугують на особливу увагу характеристики, які автор надає містично-релігійним видінням Івана Франка в період його недуги (с. 129–151). Вказуючи на психосоматичний характер хвороби поета, Ігор Медвідь при цьому утримується від впевненого раціоналістичного пояснення видінь Франка. З цього приводу автор пише: «Ті видіння, які Франко переживав, не вписуються в наше розуміння та сприйняття. Однак не варто одразу відкидати щось, що ми достовірно не знаємо і не можемо раціонально та науково пояснити. Такий підхід суперечить самому духу наукового світогляду — основною засадою якого, на мою думку, є допитливість і відкритість до пізнання, які б неочікувані для нас результати це пізнання не приносило» (с. 151).

Варто зазначити, що в цьому випадку автор торкається проблеми, яка вже давно обговорюється в релігієзнавстві в контексті дискусій навколо принципу методологічного атеїзму. Видатний соціолог релігії Пітер Бергер, пропонуючи цей принцип, писав, що дослідник, незалежно від власних світоглядних переконань, має вивчати релігійні ідеї лише як результат людської активності та породження людської

свідомості (Berger 1967, 100). Утім, подібний підхід імпонує далеко не всім дослідникам релігії. Ігор Медвідь, характеризуючи містичні візії Івана Франка, виявляється ближчим до методологічного агностицизму, який захищали такі дослідники, як Нініан Сمارт та Дуглас Порпора (Smart 1973; Porpora 2006).

Спираючись на всі наявні джерела, автор розглядає перипетії, пов'язані зі спробою духовенства спонукати поета до останньої сповіді, а також показує, як питання про відспівування Івана Франка унаочнює неоднозначність його сприйняття сучасниками (с. 152–173). У книзі докладно схарактеризовано стосунки Івана Франка з греко-католицьким духовенством (с. 176–269), окремо розглянуто специфіку взаємин поета з митрополитом Андреем Шептицьким (с. 270–288). В останньому розділі монографії Ігор Медвідь простежує, як питання про релігійність чи антирелігійність Івана Франка порушувалося під час дискусій щодо його культу в міжвоєнній Галичині (с. 290–366). Заслуговує на увагу коротка післямова, у якій автор дає відповідь на питання: чому духовенство УГКЦ, яке в 1920–1930-х рр. було поділене у своєму ставленні до поета, нині цілком прихильне до нього? (с. 368–371).

Як і будь-яка хороша праця, монографія Ігоря Медведя дозволяє поставити нові дослідницькі запитання та провокує до дискусій. На початку рецензованої праці її автор декларує свою належність до модерністів (конструктивістів) — історіографічного напрямку, який вважає націю конструктором модерної доби (с. 30). Утім, як зазначає Ева Доманська, «якщо нові дослідницькі проблеми включаються в межі обов'язкових пізнавальних теорій, підходів і категорій, висновки, що випливають з таких досліджень, є передбачуваними та підтверджують лише те, що ми вже знаємо» (Domans'ka 2012, 19). Чи не було би більш продуктивним відмовитися від початкової солідаризації з тією чи іншою теорією нації, натомість розглядаючи конкурентні концепції лише як основу для формулювання дослідницьких питань, пов'язаних зі стилем сприйняття національності Іваном Франком та ролі релігії в цьому сприйнятті? Варто згадати приклад Сергія Плохія, який, розпочинаючи дослідження «Історії русів» як втілення козацької міфології, несподівано для себе виявив, що більше не може покладатися

лише на традиційну літературу про нації і націоналізм — твори Бенедикта Андерсона, Мирослава Гроха, Ернеста Гелнера та Ерика Гобсбаума (Plokhij 2013, 22).

Ігор Медвідь постійно використовує терміни «модерність» і «модернізація», характеризуючи той контекст, у якому формувався релігійний світогляд Івана Франка. На нашу думку, тут було б не зайвим більш чітко визначити, що саме автор має на увазі під цими термінами, адже є різні підходи до теорії модернізації. Зокрема, класичний варіант цієї теорії, розроблений у середині ХХ ст., вже в 1970-х рр. зазнав серйозної критики, ба більше, деякі сучасні інтелектуали нерідко критикують теорію модернізації загалом (Holovko 2004).

Враховуючи значний обсяг текстів, що їх написав Іван Франко, доцільним бачиться використання методів контент-аналізу для статистичної оцінки контекстів, у яких поет згадував Бога, Церкву, віру та пов'язані з ними теми.

Дослідження, проведені представниками Кембриджської школи інтелектуальної історії, висунули на передній план питання про доцільність застосування концепції мовленнєвих ігор Людвіга Вітгенштайна для розуміння історичної динаміки смислового наповнення термінів (Skinner 1969; Росock 2009). У цьому зв'язку цікавим виглядає вивчення того, як змінювався зміст понять, що їх Іван Франко застосовував для визначення власного релігійного світогляду. Зокрема, корисним може бути розгляд цієї змінюваності крізь призму мовленнєвих ігор, що дозволить глибше зрозуміти контекстуальність його термінології.

У бібліографії дослідження, що наведена наприкінці рецензованої монографії, серед іншого вміщена праця Тамари Гундорової «Франко не Каменярь. Франко і Каменярь» (с. 398). У зв'язку з цим постає питання про ставлення Ігоря Медведя до тез авторки щодо масонської символіки у франкових «Каменярях», а також щодо ставлення Івана Франка до гностицизму (Hundorova 2006, 174–185). На нашу думку, додаткової уваги заслуговує ставлення Івана Франка до буддизму, щодо якого поет проявляв певний інтерес (Zavhorodnij 2005).

У цілому читання рецензованої праці дає величезне інтелектуальне задоволення. Без звернення до цієї роботи складно уявити подальші

дослідження біографії Івана Франка, інтелектуальної історії України другої половини XIX — початку XX ст., історії Української Греко-Католицької церкви та інших суміжних тем. До певної міри праця Ігоря Медведя може слугувати взірцем дослідження релігійного світогляду інтелектуала модерної доби. Відзначений вище факт нагороди автора премією Івана Франка дає підстави тішитися тим, що якісна наукова праця в Україні може бути гідно оцінена.

Список літератури / References

Asad T. Reading a Modern Classic: W. C. Smith's «The Meaning and End of Religion». *History of Religions*. 2001. Vol. 40. No. 3. PP. 205–222. <https://doi.org/10.1086/463633>

Berger P. The sacred canopy: elements of a sociological theory of religion. New York: Anchor Books, 1967. 230 p.

Biography. Biohrafika. Biohrafistyka: zb. pr. In-tu biohr. doslidzh.: elektronne naukove vydannia / NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernads'koho; red. kol.: V. I. Popyk (holov. red.) ta in. Kyiv, 2022. Vyp. 1. 237 s. (In Ukrainian)

Biography. Біографіка. Біографістика: зб. пр. Ін-ту біогр. дослідж.: електронне наукове видання / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; ред. кол.: В. І. Попик (голов. ред.) та ін. Київ, 2022. Вип. 1. 237 с.

Chedoluma I. Dylemy ukrains'koho ieretyka: Ivan Franko ta joho relihiia. Ohliad na: Ihor Medvid. Prophet or Heretic? The Religious Worldview of Ivan Franko and His Relations with the Clergy. Lviv: Ukrainian Catholic University Publishing House, 2023. 424 p. Date of update: 25.01.2024. URL: <https://uamoderna.com/notes/dylemy-ukrayinskogo-ieretyka-ivan-franko-ta-jogo-religiya-oglyad-na-igor-medvid-prorok-chy-ieretyk-religijnyj-svitoglyad-ivana-franka-ta-jogo-vzayemyny-z-duhovenstvom-lviv-vydavnytstvo-ukrayins/> (accessed: 09.01.2024) (In Ukrainian)

Чедолума І. Дилеми українського єретика: Іван Франко та його релігія. Огляд на: Ігор Медвідь. Пророк чи єретик? Релігійний світогляд Івана Франка та його взаємини з духовенством. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2023. 424 с. Дата оновлення: 25.01.2024. URL: <https://uamoderna.com/notes/dylemy-ukrayinskogo-ieretyka-ivan-franko-ta-jogo-religiya-oglyad-na-igor-medvid-prorok-chy-ieretyk-religijnyj-svitoglyad-ivana-franka-ta-jogo-vzayemyny-z-duhovenstvom-lviv-vydavnytstvo-ukrayins/> (доступ: 09.01.2024)

Domans'ka, E. Istorii ta suchasna humanitarystyka: doslidzhennia z teorii znannia pro mynule. Kyiv, 2012. 264 s. (In Ukrainian)

Доманська, Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле. Київ, 2012. 264 с.

Holovko V. Krytyka teorii modernizatsii v zachidnij humanitarnij dumtsi. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*. 2004. Vyp. 11. S. 129–143. (in Ukrainian)

Головко В. Критика теорії модернізації в західній гуманітарній думці. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2004. Вип. 11. С. 129–143.

Hrytsak Ya. Prorok u svoij Vitchyzni. Franko ta joho spil'nota (1856–1886). Kyiv: Krytyka, 2006. 630 s. (in Ukrainian)

Грицак Я. Пророк у своїй Вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). Київ: Критика, 2006. 630 с.

Hrytsak Ya. Yak staty dobrym istorykom (frahmenty z vystupu prof. Yaroslava Hrytsaka na vypusku mahistriv-istorykiv v UKU). Ukrainian Catholic University: website. Date of update: 15.01.2010. URL: <https://ucu.edu.ua/news/yak-staty-dobrym-istorykom-frahmenty-z-vystupu-prof-yaroslava-hrytsaka-na-vypusku-mahistriv-istorykiv-v-uku/> (accessed: 09.01.2024) (In Ukrainian)

Грицак Я. Як стати добрим істориком (фрагменти з виступу проф. Ярослава Грицака на випуску магістрів-істориків в УКУ). Український католицький університет: вебсайт. Дата оновлення: 15.01.2010. URL: <https://ucu.edu.ua/news/yak-staty-dobrym-istorykom-frahmenty-z-vystupu-prof-yaroslava-hrytsaka-na-vypusku-mahistriv-istorykiv-v-uku/> (доступ: 09.01.2024)

Hundorova T. Franko ne Kameniar. Franko i Kameniar. Kyiv: Krytyka, 2006. 352 s. (In Ukrainian)

Гундорова Т. Франко не Каменярь. Франко і Каменярь. Київ: Критика, 2006. 352 с.

Kazanova Kh. Relihiia v suchasnomu sviti: pliuralizm, sekuliaryzatsiia, hlobalizatsiia. Zbirnyk statej. Per. z anhli. L'viv, 2019. 348 s. (In Ukrainian)

Казанова Х. Релігія в сучасному світі: плюралізм, секуляризація, глобалізація. Збірник статей. Пер. з англ. Львів, 2019. 348 с.

Marynovych M. Yak vdalosia rozminuvaty nashpyhovane minamy pole. Date of update: 17.09.2023. URL: https://risu.ua/yak-vdalosya-rozminuvati-nashpigovane-minami-pole_n142483 (accessed: 09.01.2024) (In Ukrainian)

Маринович М. Як вдалося розминувати нашпиговане мінами поле. Дата оновлення: 17.09.2023. URL: https://risu.ua/yak-vdalosya-rozminuvati-nashpigovane-minami-pole_n142483 (доступ: 09.01.2024)

Mel'nyk Ya. Pratsia, na iaku chekaly: relihijnyj svitohliad Ivana Franka v optytsi Ihoria Medvedia. Date of update: 18.09.2023. URL: <http://surl.li/mtlyfk> (доступ: 09.01.2024) (In Ukrainian)

Мельник Я. Праця, на яку чекали: релігійний світогляд Івана Франка в оптиці Ігоря Медведя. Дата оновлення: 18.09.2023. URL: <http://surl.li/mtlyfk> (доступ: 09.01.2024)

Plokhij S. Kozats'kyj mif. Istoriia ta natsiietvorennia v epokhu imperij. Kyiv: Laurus, 2013. 440 s. (In Ukrainian)

Плохий С. Козацький міф. Історія та нациєтворення в епоху імперій. Київ: Laurus, 2013. 440 с.

Pocock J. Political Thought and History: Essays on Theory and Method. Cambridge, 2009. 298 p.

Porpora D. Methodological atheism, methodological agnosticism and religious experience. *Journal for the Theory of Social Behaviour*. 2006. Vol. 36 (1). PP. 57–75. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2006.00296.x>

Relihiia i natsiia v suspil'nomu zhytti Ukrainy j svitu / L. O. Fylypovych [ta in.]; red. L. O. Fylypovych; NAN Ukrainy, In-t filos. im. H. S. Skovorody. Vid-nia relihiieznavstva. Kyiv: Naukova dumka, 2006. 287 s. (In Ukrainian)

Релігія і нація в суспільному житті України й світу / Л. О. Филипович [та ін.]; ред. Л. О. Филипович; НАН України, Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди. Від-ня релігієзнавства. Київ: Наукова думка, 2006. 287 с.

Skinner Q. Meaning and Understanding in the History of Ideas. *History and Theory*. 1969. Vol 8 (1). PP. 3–53. <https://doi.org/10.2307/2504188>

Smart N. The Science of Religion and the Sociology of Knowledge: Some Methodological Questions. Princeton, 1973. 174 p.

Smith W.C. The meaning and the end of religion. Fortress Press, 1991. 340 p.

Zastupnyk dyrektora z naukovoï roboty literaturno-memorial'noho muzeiu Ivana Franka Ihor Medvid' — lavreat premii imeni Ivana Franka. Date of update: 02.08.2024. URL: <https://lvivoblrada.gov.ua/news/zastupnik-direktora-z-naukovoji-roboti-literaturno-memorialnogo-muzeiu-ivana-franka-igor-medvid-lavreat-premiji-imeni-ivana-franka> (accessed: 09.01.2024) (In Ukrainian)

Заступник директора з наукової роботи літературно-меморіального музею Івана Франка Ігор Медвідь — лавреат премії імені Івана Франка. Дата оновлення: 02.08.2024. URL: <https://lvivoblrada.gov.ua/news/zastupnik-direktora-z-naukovoji-roboti-literaturno-memorialnogo-muzeiu-ivana-franka-igor-medvid-lavreat-premiji-imeni-ivana-franka> (доступ: 09.01.2024)

Zavhorodnij Yu. Buddyzm u tvorchosti Ivana Franka. *Slovo i Chas*. 2005. № 11. S. 3–7. (In Ukrainian)

Завгородній Ю. Буддизм у творчості Івана Франка. *Слово і Час*. 2005. № 11. С. 3–7.

Pavlo Yermieiev

Candidate of History, Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

Email: p.v.ermeev@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0300-2645>

**RELIGION AND NATIONAL CONSCIOUSNESS
THROUGH THE PRISM OF BIOGRAPHICAL STUDIES**

Book Review: Medvid' M. *Prorok chy ieretyk? Relihiynyj svitohliad Ivana Franka ta joho vzaiemyny z dukhovenstvom*. L'viv: Vydavnytstvo Ukrains'koho katolyts'koho universytetu, 2023. 424 s. (Serii «Biblioteka Domu Franka». Vyp. 16)

The review shows that Ihor Medvid's monograph «Prophet or Heretic? The Religious Worldview of Ivan Franko and His Relations with Clergy» masterfully offers novel insights into Franko's biography, the intellectual history of Ukraine in the late 19th and early 20th centuries, history of the Ukrainian Greek Catholic Church, and related subjects. The reviewer calls for further research into Franko's religiosity, particularly through the application of content analysis and the methodological framework of the Cambridge school of intellectual history. Promising avenues for more in-depth study also include Franko's perspectives on Freemasonry, Gnosticism, and Buddhism. The review further considers the influence of the constructivist theory of the nation, adopted by Medvid, on the book's arguments and conclusions. Finally, the reviewer notes the need for a more precise conceptualization of the term «modernity», which is employed in the monograph to delineate the context within which Franko's religious worldview was formed.

Keywords: Ivan Franko, religion, church, Ukraine, nation, intellectual history, images.

Текст надійшов до редакції 22.03.2025.

The text was received by the editors 22.03.2025.

Текст затверджено до друку 13.05.2025.

The text is recommended for printing 13.05.2025.